

P I S A

1 6 0 8

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

Hd. 11.

DISPUTATIO VIII.
EXERCITATIONVM ETHICARVM
De
TEMPERANTIA
SECUNDA VIRTUTE
MORALI

Ex fine libri tertij Ethicorum Nicomachiorum deprompta

Quam

DEO DUCENE ET DOCENE

In illustri Academiâ VVitebergensi

PRÆSIDE

M. HENRICO VELSTENIO PHI-
losophiæ moralis Professore publico, de-
fendendam suscipiet

IOHANNES STEPHANI HILDESHEIMVS SAXO.

27. Iunij horis locog, consuetis.

Cic. ad Q. Frat. Epist. 1.

Nihil reperiri potest tam eximium, aut tam expetendum, quam
istam virtutem, moderatricem animi, Temperantiam: non la-
tere in tenebris, neq, esse abditam: sed in luce esse positam.

VVITEBERGÆ,

Typis Mullerianis Anno 1607.

REVERENDO ET CLARISSIMO VIRO Dn. CHRISTOPHORO Schleupnero SS. Theologiæ Doctori Eximio, & Inspectori quondam Ecclesiarum Hildesheimensium vigilantissimo, jam vero Superintendententi IIslebiensium generali dignissimo, legitime designato.

ITEM.

Clarissimis, solidaq; eruditionis famâ præstantibus viris

Dn. M. HENRICO GODEKENIO POETÆ Cæsareo, scholæ patriæ, quæ est Hildesix ad D. Andream Rectori dignissimo,

Dn. IOHANNI IANO, EIVSDEM SCHOLÆ Conrectori fidelissimo,

Fautoribus, promotoribus, ac præceptoribus suis multis nominibus æternùm honorandis

Hanc $\sigma\upsilon\zeta\eta\tau\eta\sigma\iota\upsilon$ Ethicam in perpetuum perpetuæ gratitudinis monumentum,

Offert & devovet

Johannes Stephani Hild.

Respondens.

CONTINUATIO.

Nunc cum Deo ad Temperantiã digredimur: eam nempe virtutem, quæ omnibus in mundo rebus modum atq; ordinem servare docet; quæ reliquarum virtutum quasi condimentum quoddam est, quæ pacem affert animis, & eos dulci quãdam concordia placat ac lenit. Hæc enim est illa rationis in libidinem atq; alios non rectos animi impetus summa & moderata dominatio: hanc Plato in Charmide *humane vitæ custodem* esse docet: Xenophanes verò *nihil mali in homine nasci posse dixit, qui Temperamentiam, quæ sapientiæ fundamentum est, amplexus fuerit.* Non enim virum temperatum blandissimæ illæ Dominæ, voluptates, unquam decipient: siquidem hic nullis vitiorum illecebris irretitur: parcè, continenter, sobriè & severè vitam agat: nullâ unquam luxuriã diffluit: quin & non solum linguæ & manibus; sed etiam oculis, auribus aliisque sensibus frenos inijcit; ut nempe oculi velo castitatis tecti, non videant nudam Dianam, nudam Helenam, aut Bersabam istam aut Susannam: aures vero cerâ ulysis obturata non audiant Cyren, & sic omnes omnium voluptatum scopuli facile evitentur. De hac ergo virtute hanc præsentem disquisitionem instituire libet.

THESIS I.

SIne distinctione vocis ambiguae velle ad rei considerationem venire, est velle tempus perdere. *Gal. lib. 1. de Meth. cap. 5. quin ergo & nos Temperantiæ vocabulum prius distinguamus, antequam hinc ad ejus functionem abeamus.*

II. Accipitur enim hoc vocabulum, 1. Generalissime, ita ut non tantum hominibus; sed etiam brutis competat. *Quo sensu etiam apibus Temperantia adscribitur, quod odio habeant unguentis delibutos, aut alioquin à recente venere venientes. Ælian lib. 5. de Nat. anim. cap. 11.*

Item capioni pisci. Item & aquilæ. *Idem lib. 2. c. 26. 2.* Generaliter hac voce omnes reliquæ virtutes comprehenduntur: *quomodo Cic. inquit 5 de Finib.* Temperantia est moderatrix omnium commotionum. 3 In specie sumitur pro secunda virtute morali, quæ gulæ aut Veneri modum præscribit. *Donald. lib. 3. Eth. 6. 2. p. 176. Thomas secunda secunde sum. Theolog. quest. 141. a. 2. Savan. Ep. Eth. Concl. 1. III.* Atq; hoc in significato sumto vocabulo definitur hæc virtus ab Aristot. μεσότης καὶ ἰσότης hoc est. Temperantia est virtus mediocritatem servans in appetendis & fugendis corporis voluptatibus, quæ gustu & tactu percipiuntur. *Arist. 3. Nicom. cap. 10. Donald. lib. 2. cap. 2.*

IV. Dicitur hæc virtus 1. Latinis à temperando quod nempe voluptates refranet, coerceat, temperet & moderetur. 2. Græcis ἡ σωφροσύνη q. σωφροσύνη τὴν φρένα conservans mentem. Quò respexisse videtur Cic. 3. Tuscul. dum scribit: Frugalitatis esse proprium motus animi appetentis regere & sedare, semperq; adversantem libidini moderatam in omni reservare constantiam.

V. Objectum hujus virtutis externum *De Interno non hac vice unâ cum Philosopho non inquirimus*) duplex est; per se & per accidens.

VI. Per se sunt voluptates corporis, quæ sensu, gustu, & tactu percipiuntur. *Arist. Ibid.*

VII. Per accidens sunt etiam dolores, quatenus ex nimio desiderio voluptatum vel illarum privatione oriuntur. *Arist. Ibid.*

VIII. Finis hujus virtutis est, ut sobriè voluptates expetamus. *Quo spectat illud Seneca: Nobis quoq; militandum est, & quidem in genere militiæ, à quo nunquam otium datur. Debellandæ in primis sunt voluptates, quæ, ut vides, sæva quoq; ingenia rapuerunt. Senec. Epist. 20.*

IX. Officia & propria requisita Temperantiæ, atq; adeo temperantis sunt isthæc, ut nempe voluptates neq; nimium expetat, neq; ullis interim afficiatur cupiditatibus; sed mediocritatem & modum in illis teneat, habeatq; in primis in expetendis voluptatibus rationem. 1. Honestatis: *ut non expetat eas, quas intemperantes sed easdem odio habeat, cum ut plurimum sint illicitæ. Simile enim gaudet simili.* 2. Quantitatis & modi: *ut in ipsis voluptatibus neq; nimium afficiatur, neq; iis absentibus doleat. V. g. Et ipsi temperans epulatur, sed utitur abstinentia. Bibit vinum sed adhibet sobrietatem. Tangit mulierculam, sed cum pudicitia & castitate. Casus in spec. Philos. mor. l. 3. cap. 12. 3. Valetudinis ut eas tantummodo voluptates sibi exposcat, quæ aut sanitatem conferunt,*

au

aut eandem non impediunt. Plurimum enim laeduntur vires corporis ex voluntatum indulgentia, quemadmodum Cicer. in Orat. pro Caelio ait: Vitium gutturis & ventris non modò minuit ætatem hominis; sed & aufert. 4. Existimationis: ut semper habeat rationem 1. Decorum. 2. Locum. 3. Temporis. Deniq; SVMPŦVM: ne omnium suam substantiam in voluptates profundat. Multi enim opes suas profundunt in luxum & voluptates, & hoc modo ad extremam rediguntur mendicitatem: sicuti hoc accidit filio prodigo Luc. 15. Et facetè Socrates, cum videret quendam helluonem atrum panem comedentem, eum derisit, inquiring: Si ita cœnasses, jam non ita pranderes, hoc est, si parcius hæcenus vixisses, jam haberes adhuc, unde lautius vivere posses.

X. Effecta temperantia, sunt partim respectu corporis, partim respectu animi.

XI. Respectu corporis est Sanitas & pulchritudo: quia intemperantia non tantum homines ægros, sed & deformes facit.

XII. Respectu animi effecta Temperantiæ sunt: 1. quod conferret aut confirmet ingenium, iudicium, ac memoriam, atq; adeo foveat etiam prudentiam: Unde & nomen accepit. Ex thes. 4. 2. quod hominem reddat alacrem ac expeditum ad omnes alias virtutes morales, tum acquirendas, tum exercendas. Kecker. in syst. Ethico lib. 2. cap. 1.

XIII. Extrema hujus virtutis sunt, in Excessu ἀκολασία Imtemperantia: in defectu ἀναίδησία immanitas in aspernandis voluptatibus.

XIV. ἀκολασία est vitium, quo voluptates ex gustu & tactu profluentes contra omnem rectam rationem & honestatem appetuntur, omnisq; molestia quæ ex harum voluptatum detractione oriri posset, effrenatè, declinatur. Kecker. l. d.

XV. Peccat autem ἀκόλασος circa voluptates, potissimum quatuor modis. 1. Quia sine discrimine quasvis voluptates, etiam turpes, expetiscit. 2. Ab his voluptatibus tanquam mancipium ad quævis facinora ducitur. 3. Voluptates præfert ipsi honestati; 4. Percipit dolorem non solum propter absentiam; sed etiam propter vehementes desiderium voluptatum: non secus atque amicus amico affert dolorem, cum ipse desideratus aliquo in loco procul abest. Faber Stap. in hunc locum. Hinc Plautinus ille adolescens querebatur: Occidunt me, inquiring, dum nimis sanctas nuptias mihi facere student. 3. Nicom. cap. 11, Magirus in hunc locum.

XVI. De hoc vitio rectè Cicero: Quemadmodum, inquit Temperantia sedat appetitiones, & efficit, ut hæ rectæ rationi pareant, conservatq; considerata judicia mentis: sic huic inimica Intemperantia, omnem animi statum inflamat, conturbat, incitat. (in 4. Tuscul. quæst.)

XVII. Ab hoc ergo deterrimo & turpissimo ἀκαλασίας vitio qui liber esse cupit, ei studio & diligentia efficiendum est, ut appetitus congruat cum recta ratione, ita ut nihil, nisi quod honestum est spectetur. Recta enim ratio in omnibus nostris actionibus instar Orientis prælucere debet: & honestatem in omnibus nostris actionibus tanquam sanctissimam Helicem spectare debemus. Aristot. 3. Nicom. cap. 12.

XVIII. Quia verò pleræq; cupiditates vehementiores sunt, adeoq; ipsam etiam rationem de folio & sede derurbant, idcirco danda opera. 1. Ut sint μέτρια modicæ. Nimia enim cupiditas etiam hominem insanire facit. 1. Cerebrum humanum nimis exiccat. 2. Spiritum animale nimis perturbat. 3. Variis intentionibus phantasiam vulnerat. 4. Imensos dolores in appetitu excitat. Casus in spe. Mor. lib. 3. cap. 12. 2. Ut sint ὀλίγα pauca: Vnde 3. facile postea fiet, ne sint τοῦ λόγου ἐναντίας πλείονα rectæ rationi contrariæ. Et cum homo se ralem confirmaverit, tunc rectè se habere dicetur. Arist. 1. d.

XIX. Ἀνοησία live stupiditas est vitium in aspernandis omnibus, etiam necessariis & honestis voluptatibus, De hoc vitio optimè Cicero: Si quem forte, inquit, inveneritis, qui oculis aspernetur pulchritudinem rerum, non ardore ullo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suavitatem, huic homini ego fortasse & pauci, Deos propitios, pleriq; autem iratos putabimus. Pro cælio.

XX. Verum quia hoc vitium admodum rarum est, nihil attinet de eo jam dicere fufius: quin potius ad species Temperantiæ propius accedamus. 3. Nico. cap. 11.

XXI. Temperantiæ species duæ sunt: Frugalitas et Castitas. Donald. lib. 3. cap. 4. 2. p. 178. Kecker. 1. 2. Syst. Eth. cap. 1. p. 191

XXII. Frugalitas est temperantia in gula moderanda. Donald. 1. d. Hæc virtute plurimam etiam inter Ethicos claruerunt, ut Cyrus, qui rogatus ab hospite, quod in prandium apparari juberet: nihil aliud, inquit, quam panem: nam spero prope rivum me cænaturum. Mira frugalitas in rege barbaro, cui panis erat, pro obsonio, & sitim aquæ deferebat in cœnam. Ammian. 1. 21. Talis etiam fuit Phi-

Philosophorum, præsertim Cynicorum *convicti*, qui herbis & aquâ frigidâ ut plurimum usi fuerunt. *Laert. l. 6.*

XXIII. Frugalitas est abstinentia vel sobrietas. Idem.

XXIV. Abstinentia est virtus, quæ in cibo capiendo modum tenet naturæ, & rectæ rationi convenientem. *Savor. in Epit. Eth. Concl. 8. Keck. l. d.*

XXV. De hac virtute *Ecclesiasticus c. 38. præcipiens inquit; Noli avidus esse in epulis; in multis enim cibus est infirmitas. Seneca in Epist. 81. Turpe est plus cibi ingerere, quam capias, & stomachi non nosse mensuram. Item: Copia ciborum sublimitas animi impeditur. Item: Venter præcepta non audit, poscit & appellat: non est tamen molestus creditor, parvo contentus est, si das illi quod debes, non quod potes. Et Plutarchus cibi onerosi multarum ægritudinum sunt causæ. Cyrus, apud *Xenoph. Do, inquit, primo operam, ut nunquam nimium me expleam, deinde ut in ventrem demissa bene digeram. Hinc est quod semper valeo. Et Vives in introd. ad sap. Naturæ si des necessaria delectatur & roboratur tanquam propriis: sin superflua debilitatur & affligitur tanquam alienis. Bene ergo Socrates dicebat: alios vivere ut edant, se verò edere, ut vivat.**

XXVI. Exemplo in sacris quidam sunt Patriarchæ, Prophetæ, nec non ipsi Reges, de quibus sæpius legimus, quod lacticiis & tenuissimo apparatu victitârunt. Daniel cum suis Sociis, qui cum deprehenderent cibos illos regios, quibus alebantur ad luxum potius, quam ad vitæ sustentationem sufficere, regio luxu rejecto tenuem apparatus appetebant. *Dan. 1. Iohan Baptista Matt. 3.*

XXVII. Apud Prophanos omnium frugalissimi commemorantur Persæ, qui pueros suos in publico gymnasio abstinentiam docuerunt, & omnes pariter assuescerunt, ut panibus ad cibum, nasturcio ad obsonium uterentur: sitientes autem è præterfluente haurirent. Sic & Romani per sexcentos annos pistorem nō habuerunt, tantum pulvere vescentes, quam ex aqua hordei fabarumq; farina miscebant: apud eosdem tamen viri summi sæpius prandebant & cenabant in propatulo, nihil veriti suas epulas vulgi oculis subjicere. *Valer Maxim. l. 2. c. 1. Plin. l. 18. c. 8. Imo deniceps etiam frugalitatis ita erant studiosi, ut sumptuarias Leges ferrent, quæ modum vivendi imponerent, & ne fraus Legibus fieret, cautum est ut publicè pransitaretur. Alexand. ab Alexand. l. 3. c. v. Sic apud Ægyptios mos erat certam cibi & potus mensuram Regi apponere, nec illi eras*

concessum, ultra hoc demensum quicquam postulare, ne luxu corruptus vitio
fese inquinaret, regnoq; & subditis gravis & molestus esset. Plura abstinentiæ ex-
empla vide apud Gell. l. 2. c. 28. Et l. 4. c. 16. Apud Athen. lib. 6. c. 8.

XXVIII. Extremum Abstinentiæ in excessu est voracitas: in de-
fectu nimia abstinentia à cibo.

XXIX. Voracitas est Intemperantia à cibo: & in hisce veluti
partibus consistit. 1. In nimia cibi quantitate. 2. In nimia edendi
festinatione, cum quasi certatim voratur. 3. In commestione in-
tempeſtiva, cum nempe nulla urgente fame major gulæ, quàm
graviorum negotiorum habetur ratio, 4. Cum suavia salubribus
proferuntur. 5. denique cum quis sibi deliciaiora, quàm convivan-
tibus apponit, patinas evoluit, atqui instar militum ductoris, qui
propugnaculum aliquod propugnaturus est, ab omni illud luſtrat,
meditabundus sedet, consulens secum à qua particula velit auspi-
cari, ut tutius per omnia liceat grassari.

XXX. Exemplum hujus vitij admodum famosum est ille, de eo quo refert
Vopiscus, quod Imperatori Aureliano in delicijs fuerit, & ad mensam Impe-
ratoris uno die ederet aprum integrum, centum panes, vervecem &
porcellum. biberit autē, fundibulo ori appposito plus orca: Ita Milo
Crotoniensis in Olympico certamine bovem à se ictu pugni interfectum, uno
die integrum devoravit. Ita Clodius Albinus Imperator in Gallia uno
accubitu solitus fuit comedere 500. ficus: 100. Persica campana.: Me-
lones Osticises 10: uvas 20. ficedulas 100. Ostrea 40. capones 10.

XXXI. Hoc vitium gravissimè detestatur Ecclesiasticus c. 31. Appo-
ſitis tibi ut sobrius homo vescere, nè te ingurgita, ne venias in o-
diū. Desine primus, civilitatis gratiā, neve sis insatiabilis, ne offen-
das. Quod si inter complures discubēs, noli primus omnium manus
porrigere, primusq; potum petere. Nam paululum homini mo-
rato satis est, isq; in cubili suo non anhelat, neque dolorem sentit.

XXXII. Ita etiam in hoc vitium Ethnici sapientes acerrimè sunt
in vecti: Vnde & Diogenes ventrem vitæ charybdim appellabat: teste
Laërt. lib. 6. de vitis Philosophor. Qua de re audi Senecam Ep. 6. Taurus pau-
cissimorum jugerum pascuis impletur: Vna sylva Elephantis plurib.
sufficit, homo & terrā pascitur & mari. Quid ergo, an insatiabilem
nobis natura alvum dedit, cum tam modica corpora dedisset, vt
vastissimorum & dacissimorumq; animalium aviditatem vincere-
mus? minimè. Quantulum enim est quod naturæ datur? parvo il-
la dimittitur. Homines itaq; ventri obedientes animalium loco
nume-

numeramus non hominum : quosdam verò ne animalium quidem ; sed mortuorum. Quo nomine Diogenes Aristippum , *ut nimum delicatum regium canem non immerito appellabat.*

XXXIII. Licet autem fiat longè efficaciora remedia , quæ adversus voracitatem pagina sacra nobis suppeditat (Nempe 1. quod per unum gula peccatum mors in universum genus humanum intraverit. 2. Quod Christus ipse non solum in deserto , verum etiam aliàs pro nostra salute famem passus sit. 3. Quod extrema impietatis sit , per eandem oris portam recipere vitam ipsam , nempe sacratissimum Christi corpus , & mortem , nempe nutrimentum fomentumq; aliorum peccatorum &c. Lud. Gran. in duce peccat. l. 2. p. 1. c. 8.) interim tamen & hisce cogitationibus , tanquam levis armaturæ hastis adversus hoc vitium aptè & utiliter pugnabis.

XXXII. 1. In hoc prælio adversus gulam nisi superior fueris , frustra alijs vitiis te oppones. *Poteris autem facili negotio superare inimicos omnes alios , qui foris sunt , ubi primum prostraveris & occideris eos , qui in te nascuntur.* Atqui frustra pugnabis cum illis , qui foris sunt , si hostem habeas internum.

XXXV. 2. Memineris divinæ esse liberalitatis , quæ tibi plus largita est , quam alijs innumeris , qui in mundo sese felices existimant , *si ventrem pane & aqua satiaverint , (cuius rei exemplum est Lazarus , qui cupiebat saturari micis de mensa divitis cadentibus Luc. 16.)* Quin ergo omnium iniquissimum fuerit te divinam istam liberalitatem in gulae tuæ instrumentum convertere.

XXXVI. 3. Cogites ad mensam accedens duos tibi convivas esse reficiendos , corpus scilicet & animam : Corpus quidem capiendò cibum ; animam verò illam temperatè & sobriè , non ad voluptatem aut satietatem ; sed secundum Temperantiæ præscriptum sumendo. *Ut enim corpus cibo : Sic anima hac sobrietate & parsimonia tanquam virtute reficitur & satiatur.*

XXXVII. 4. Suspendas bilancem , & in una lancium ponas brevitatem & vilitatem gastrimargiæ : in altera abstinentiæ pulchritudinem cum fructibus , qui ex illa proveniunt.

XXXVIII. 5. Expendas etiam tecum inter sensus , tactum & gustum esse omnium ignobilissimos : *Siquidem non est animal , licet imperfectissimum etiam , quod duob. istis sensibus non sit præditum : quamvis multa sint , quæ reliquos , visum , odoratum & auditum non habeant.* Quemadmodum ergo duo illi sunt maximè materiales & reliquis indigniores : sic delectationes , quæ ex illis derivantur , etiam sunt viliores magisq; belluinæ cum nullum inveniatur animal , quod ijs non fruatur.

B

In

XXXIX 6. In mentē etiam veniat, gustus delectationes esse omni-
um brevissimas. Non enim longius durant quā cibus palatum tangit: a quo
mox ubi sejunctus est, perit omnis dilectio.

XLI. 7. Deniq; cogites, voracitatem præmaturæ mortis & in-
numerabilium morborum esse causam, quod confirmat Iuvena-
lis Satyr. 1.

*Hinc subita mortes atq; intestata senectus
It nova, nec tristis per cunctas fabula canas
Ducitur iratis plaudendum funus amicis*

XLI. Alterum extremum est nimia corporis maceratio & ab-
stinencia. De quo non est quod multum dicamus, cum nullibi ferè repe-
riatur.

XLII. Sobrietas est frugalitas in moderato potus usu; nimi-
rum ne vel nimium bibamus, aut in modico etiam potu suavita-
tem plus justo sectemur, *Savan. in Ep. Eth. concl. 9.*

XLIII. Hanc virtutem Romani sibi quam commendatissimā ha-
buerunt, ut ante annum 39. vinum bibere viris quoq; vitio daretur: seruo verò
penitus esset prohibitum, nisi sacrarum causa & solennibus festiq; diebus: *Alex.
l. 2. c. 25. Et testatur Val. M. l. 6. c. 3. quod Metellus uxorem fuste inter-
fecerit, quod vinum è dolio bibisset, & quod à Romulo sit cædis
absolutus. Sic testatur Fabius Pict. in annal. matronam, quod lo-
culos, in quibus erant claves vinariæ, resignasset a suis inedia fuisse
mori coactam. Unde Cato refert ideo propinquis feminis osculum dare, ut
sirent, an Temeturis olerent. Hoc enim cognomen erat Vino, unde & temu-
lentia appellatur.*

XLIV. Extremum sobrietatis in defectu est nimia averfatio po-
tus requisiti: in excessu est ebrietas.

XLV. Vitium illud in defectu quod ἀνώμωμον est, cum admodum
rarum sit non necesse est, ut de eo pluribus agamus.

XLVII. Ebrietas est Intemperantia in potu: quam Basiliius Magnus
ita depingit: Ebrietas Dæmon est sponte admissus in animos per vo-
luptatem: mater est malitiæ, impugnatio virtutis, ex forte timi-
dum facit, ex modesto lascivum, justitiam ignorat, prudentiam abo-
let: & sicut aqua repugnat igni: sic immoderatio vini mentem
sobriam extinguit. Item: ut fumus fugat apes: sic ebrietas pellit
spiritualia dona. Plura incommoda hujus vitij, & copiosorem ejus repre-
hensionem vide apud Horat. lib. 1. Epist. ad Torquatum.

XLVII. Exemplum hujus vitij quondam fuerunt Græci, qui ut
plurimum

plurimum Ebrietati operam dederunt, & ob neglectum sobrietatis passim male audierunt. Item Bonosius Imperator, qui ut refert Vopiscus cum se suspendio suffocasset, quidam interrogatus, qui temulentiam eius noverat, quoniam esset suspensus? Respondit, non homo, sed amphora &c. Item & nos Germani, de quorum proavis iam olim à Tacito scriptum: Diem noctemq; continuare potando, nulli probrum in hac gente. XLIII. Hoc verò deterrimum vitium ut vitemus attendenda sunt. 1. Ea, quæ th. 44. & seq. contra gulam præscripsimus. 2. ob oculos ponantur infinita incommoda, quæ Ebrietas affert tum animo, tum corpori. Bene enim Cyrus adhuc puer, cum ex se quaereret Astyages, cur non vino in convivio esset usus, respondit. Venenū poculo inesse putabā. Nam cum natalium tuum celebrares, vidi pincernam vobis venena infundentem. Quod miratus Astyages inquit, qua ratione illud factum esset. Ad hæc Cyrus: Hinc inquit, illud collegi, quod neq; corpus neq; mens vestra officio suo fungi poterat. 3. Ebrii nos in speculo contemplantur, id quod Plato suavit, ut auctor est Laërtius l. 2. siquidem ita futurum est, ut rei fœditate à tam deformi vitio deterreamur. à quo non procul abest, quod Anacharsis interrogatus, quomodo Ebrietas evitare posset? Respondit: si Ebriorum truculenti vultus & turpissimi mores continuè apud animum volvuntur. Videatur Plutarchus in vita Demetrii &c.

XLIX. Sic fuit hætenus frugalitas, succedit jam Castitas, quæ est temperantia in moderanda Venere, ut nempe 1. à licita abstinemus, 2. & in licita etiam modum observemus.

L. Veneris autem nomine intelligimus tam voluptatem in bacillis, amplexu, colloquijs, & gestu corporis, quam in ipso actu venero: Unde varij hujus virtutis gradus oriuntur pro diversitate personarum, à quibus illa requiritur.

LI. 1. Nam primo in universum ad omnes status & ætates pertinet omnem evitare lasciviam, circa amplexus, oscula, vestitum, incessum &c. Quod communi nomine & absolute Castitas dicitur. Sic apud Athenienses lege cautum fuit, ut mulieres minus verecundè in publico incedentes mille drachmas penderent. Socrates quo vultu domo exibat, eo ipso domum redire solitus est. Etenim mollitiem & inconstantiam animi crebra vultus mutatio indicat. Hinc rectè Augustinus de Christiana fide ait: Ne dicatis vos habere animū pudicos, si habeatis oculos impudicos. Præterea bono cic. 1. off. Quæ natura occulta esse voluit eadem omnes, qui sanā mente sunt, removeret ab oculis, ipsiq; necessitati dant operam, ut quam occultissimè parent. Videatur Danæus l. 2. Esth. Christ. c. 14. p. 220. & seq.

LII. In Iuvenibus & puellis, adeoq; omnibus non conjugatis requiritur virginitas. Quacunq; enim virtute polleas, quibuscunq; operibus studeas, si cingulo castitatis careas omnia per terram trahes. Hieron. *In quam sententiam optime Melambon.*

*Vt cum de statua facies formosa remota est,
Non decus in reliquo corpore truncus habet.
Sic reliqui mores spreti sine honore jacebunt,
Ni sint ornati laude pudicitis.*

Cujus virtutis exemplum in sacris est Iosephus Gen. 29. Iohannes Baptista, filia Philippi Apostoli Actor. 21. Apud profanos Ethicæ castitatis illustre exemplum est Scipio Major, qui a sponsa alterius abstinet etiam captiva, ipse & juvenis & Imperator.

LIII. 3. In conjugatis hæc sequentia requiruntur. 1. Reverentia in cognatum sanguinem, ne quis sibi jungat cognatione aut affinitate viciniorem. Omnis enim homo ad proximum sanguinis non accedat, ut revelet turpitudinem. Levit. 18. 6. Socer enim non polluat nulum suam, frater sororem &c. Ezech. 22. 14. Pater & filius iverunt ad puellam, ut violarent sanctum Dei nomen. Amos 2. 7. 2. Fides conjugalis; 1. ne ab ea, quam aliquis sibi semel junxit, extra casum ad alterij secedat, aut eam deserat, vel simul cum alia rem habeat. 2. sed eam vero & non simulato amore semper & ubiq; prosequatur. Latere cum uxore adolescentiæ tuæ &c. Prov. 5. 18 quam diligis omni tempore Eccles. 9. v. 9. Exemplum conjugalis hujus fidei in sacris est Isaac & Rebeccæ: Jacob & Rachel: item Susanna. Apud profanos Penelope. Ita Dionysius Junior Hieroni cuidam exprobrabat oris graveolentiam. At ille cum uxore exostulabat, quod id sibi nunquam indicasset: Tum illa, putabam, inquit, omnes viros ad eundem modum olere. Id quod eximium est pudicitiae argumetum, quæ nulli viro tam vicina fuerit ut oris halitum sentire potuisset præterquam uni marito. Sic de Germanorum proavis refert Tacitus, quod adulterium apud illos pane inaudium fuerit, & si quis eo se pollisset, gravi supplicio & pena fuerit affectus.

Ita scribit Valerius Max. de Graccho, quòd anguibus domi suæ mare, ac feminas apprehensis, cum certior factus esset ab aruspice, si feminam necaret, dimissa famella, sibi moriendum esse, salva & in columi superstite uxore, marem necari jussit, & feminam dimitti. Ipse triduo elapso decessit, ut Paganus memorat. Vide opt. apud Salm. parte 1. Padog. p. 172.

Extrè

LIV. Extremum castitatis in excessu est libido: in defectu est affectata omnis veneris detestatio.

LV. Ad libidinem refer. i. omnem scortationem, fornicationem, adulterium, &c. Cujus exemplum in sacris est David 2. Sam. 11. Mulier peccatrix Ioan. 8. Apud prophanos Messalina Claudij Imperatoris conjux, quæ ut ad satietatem se venire expleret *Lyrisa* prostutua mulieris nomen meruit a sepe lupanar sub noctem adiens cum formosissimis meretricij quæstus scortis contrectavit, ex re facta palma sibi 25. Virorum congressu querens, & lassata vires nec dum satiata recessit, ut loquitur *Satyrus*. 2. Conenbitum masculorum siue Sodomiam. De qua *Levit.* 18. v. 22. 20. v. 13. *Gen.* 19. 1. *Cor.* 6. v. 9. 1. *Tim.* 1. v. 10. De hoc peccato *Augustini* sententia vere aurea est: Adulterij malum vincit fornicationem: Vincitur autem ab incesto: Sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, quale hoc est. Vide *Dan.* in *Ethices. Christ.* 1. 2. c. 14. p. 214. 3. Incestum. Sic *Loth* cum suis filiabus rem habuit *Gen.* 19. Nemo cum matre *Agrippina*. Sic ante aliquot annos Erfurdie fuit honesta quædam matrona, quæ incauto & enormi lapsu rem habuit cum filio suo & ex eo concepit filiam, quæ filius postea ignorans illam suam esse & sororem & filiam duxit in uxorem. *Selne.* l. d. p. 179. Imo supra omnes gradus incestuosus fuit *Pontitex Romanus Alexander*, qui *Lucretiam* ex se genitam in uxorem duxit, eandemque postea a suo filio despondit. uti, ex *Epitaphio* opusius videre est, quod sic habet.

Hoc sita in tumulo *Lucretia* nomine; sed re
Thais *Alexandri* filia, nupta, nurus.

4. Bestialitatem. De qua *Levit.* 18. v. 23. 20. v. 15. & 18. *Exod.* 22. v. 19. vide *Daneum* l. d. p. 215.

LVII. Alterum extremum castitatis nomine caret: res etiam rarior est, nisi postremis his temporibus in Monachis & monialibus virginitatem non sinceram affectantibus. Et pertinent huc i. Omnes olores mulierum, quælis fuit *Diogenes*, qui optavit, ut omnes mulieres de arboribus suspenderentur. Quod refer exemplum *Pauli Abbatis*, de quo *Georgius Major* in vitâ patrum p. 202. 2. Contentores conjugii. Ita *Lutherus* scribit fuisse *Vuteberge* D. etorem Legatum Regis Gallie, qui affirmavit, Regem suum certum esse, apud *Lutheranos* nullum magistratum, nullum coniugium esse & commixtiones varias sine discrimine exerceri 3. Item illi qui vim corpori suo intulerunt, ut ab omni voluptatum, non

solum vfu; sed etiam incitamento immunessecat. Id quod Origenes
factitavit, qui ad Venerem vitandam seipsum castravit. Fic. in Plat. Theol.
l. 9. c. 3.

LVII. Remedia contra perversum ardorem præscriptimus generaliter di-
sputatione nostra quinta, quæ hic multis repetere planè supervacaneum esset.
Beatus ille noster Gesnerus in concione in 2. Sam, c. 13. Contra Am-
monis morbum (ita enim vocabat) hoc spirituale collyrium statue-
bat, quo ipso etiam hanc nostram disputationem claudemus.

1. Ora. Matth. 26. v. 41. Exinde & David orat. Domine averte ocu-
los ne videant vanitatem. 2. Labora: ociositas enim multâ docet ne-
quitiam ut Syracides loquitur, &: Ocia si tollas periere cupidinis arcus:
Ovid: l. 1. de remedio. Amor enim et libido ociosorum est negotium,
quod hic affectus potissimum occupet ocio deditos: ita fit, ut dum
ocio vacant, in rem negociosissimam incidant Dioge. apud Laert. l. 6.

Queritur Agistus, quare sit factus adulter?

In promptu causa est, desidiosus erat.

3. Fuge. Ignis enim & stipula ubi conjunctæ fuerint facile flammam conci-
piunt, & sine negotio deflagrant. Devita ergo occasionem, ut devitas ipsum pecca-
tum. Job. 31. v. 1. Pepigi fœdus cum oculis meis vt ne cogitarem qui-
dem de virgine. Ecclesi 1. 7. Averte faciem tuam à muliere comita
& ne circum spicias speciem alienam, propter speciem mulieris
multi perierunt. et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. 4.
Time. Omnem enim impudicam venerem, quæ nescio quid coeni abligurit animo
Deus pœnis tunc corporalibus tum spiritualibus punire solet. Adulter cogitat
quis me videt? Syracid. 23. Sed habet inde cauteriatam conscientiam
& non erit mundus si tetigerit uxorem proximi prov. 6. 29 Scottato-
res non pessidebunt regnū Dei. 1. Cor. 6. v. 9. sic Num. 25. propter stu-
pra 12. principes suspensi sunt, & interfecta 24000, hominum. Levit,
18. Cananaj delentur propter inceltas libidines. Jud 20. pene tota tri-
bus Benjamin deletur propter stupratam Levitæ vxorem. Sic & Tro-
ja deleta est propter raptā Helenā. Romā reges eiectioni sunt propter
stupratam Lucretiam &c. 5. Esto temperans, Sine cerere enim & li-
bero friget Venus. Non igitur intuemini vinum si flavescit &c. prov.
23. 21. 31. Decipit enim porentem. Heb. 2. 5. vt errret Esa. 28. Quod pa-
tet in Noah Gen. 9. v. 21. Lotho Gen. 19. 33 de quibus paulo post. 6. No-
li uti consilio Jonodab (2. Sam. c. 13.) nec audi vetulas concilia-
turas exercentes (Sen. Ep. 98.) Hüte dich für Jonadabs rath vnd
Rüblerem.

Non

Non audet Stygius Dæmon, tentare quod audet
Effrænis Monachus, plenaq; fraudis anus.

6. Deniq; si extra conjugium castè vivere non potes, eo utere.
Melius est enim nubere quam uri, & honorabile sit conjugium in omnibus
Hebr. 13. 4.

Est tantum de temperantia *ἡ ἀρετὴ* dixisse sufficiat: nunc pro more
nostro de non nullis queramus ulterius.

QVÆSTIO I.

An objectum temperantiæ rectè constituentur voluptates
gustus & tactus & num æquè circa utrasque
versetur?

Prius ex Aristotele asserimus th. 6. Rationes Philosophi pro hac
sententia sunt: voluptates istæ, circa quas moderandas tempe-
rantia occupata est, aut sunt animi, aut corporis. Non animi. Quia
animi voluptates sunt, quæ animum suavi aliqua commotione affi-
ciunt: & percipiuntur. 1. Ex cognitione rerum & contemplatione. 2. ex
actionibus virtutum. 3. Ex conversatione & colloquio amicorum. 4. aut ex
adeptione earum rerum quas expetimus, ut sunt honores, opes, divitiæ, conjuga-
libri, & omnia ea quæ in numero honorum habentur, & ab hominibus solent
expeti. Qui verò ejusmodi res nimium etiam amat, non potest dici intempe-
rans, nec qui moderatè amat, potest dici temperans, sed tantum amans ha-
rum rerum. V. g. qui amat honores, dicitur *φιλοτιμος*, qui amat pecuniam,
dicitur *φιλοχρηματος* &c. Atqui temperantiæ est versari circa eas vo-
luptates propter quas temperantes vel intemperantes dicimur. E.
relinquitur quod objectum temperantiæ sint corporis voluptates.

2. Corporis voluptates sunt quæ corpus & sensus nostros jucun-
da aliqua commotione afficiunt: suntq; quintuplices, secundum
quinq; sensus. Alia enim percipiuntur ex visu: alia ex auditu, alia ex odo-
ratu: alia ex gustu: alia ex tactu. Iam verò temperantia non versatur
circa eas voluptates quæ visu auditu, & odoratu percipiuntur. Ra-
tio. Quia nemo per se dicitur intemperans aut temperans, qui nimium aut
mediocriter gaudet aspectu colorum, figurarum, picturarum: aut auditu
cantilenarum: aut odoratu aromatatum, rosarum, & similiarum; sed tantum
per accidens, quatenus nimirum per ejusmodi voluptates simul in homine
pravus excitatur appetitu. V. g. non eris intemperans etiamsi etiam
nimium pascas oculos aspectu formosæ alicujus Nymphæ; sed
tantum

tantum per accidens, quatenus eo aspectu, exitaris ad turpem libidinem. Tum enim non amplius gaudes solo aspectu, sed gaudes, quia puella ista te peiurum speras: non secus ac leo gaudet aspectu cervi, aut capellæ agrellis, nō quod videre aveat, sed quia dilaniare cupit. Quo spectant venusta illa ex Epicteto: Si voluptatis alicujus imaginem animo conceperis, moderare tibi, ne ab ea movearis: sed & rem examina & tibi ipsi deliberandi spacium præbe. In Enchiridio cap. 56. Ex quibus sanè conficitur temperantiam non versari circa omnes corporis voluptates; sed tantum circa eas quæ sunt gustus & tactus.

3. Proprium officium temperantiæ est, ita hominis appetitum moderari, ut in voluptatibus expetendis aut perfruendis non excedat modum, & similis evadat bestis, quæ circa ejusmodi voluptates modum non possunt observare. Atqui voluptates gustus & tactus nobis cum ipsis bestis sunt communes. Gellius lib. 9. Noct. Attis. c. 2. l. 7. Ergo. & c. Arist. 3. Nicom. 10.

Quoad posterius respondemus itidem ex Philosopho magis circa Voluptates gustus quam tactus temperantiam esse occupatam. Quarum enim voluptatum plenior est perfruitio circa illas magis versatur Temperantia. Virtutis enim est versari circa difficiliora. Longè autem majori momenti est resistere illis voluptatibus, quarum plenior est perfruitio, quam quarum minor. Atqui voluptatum tactus est plenior perfruitio: id quid patet i. exemplo eorum qui vina, cibos, & obsonia gustant & explorant. Hi enim leviter duntaxat & quasi primoribus labris illa attingunt, qua in re aut nulla aut perexigua certè est voluptatis perfruitio. 2. exemplo Philoxeni qui ut plenius perfrui posset Voluptate gustus optabat sibi dari collum longius, quam gravis, eo ipso innuens longè majorem & diuturniorem esse voluptatem tactus, quam gustus. 3. Ratione. 1. Quia gustus tantum est in exigua corporis parte, nempe in lingua & palato, atq; idcirco leviter percipitur, & cito iterum evanescit. Tactus vero per totum corpus diffusus est & in partibus corporis omnibus percipitur. 2. Gustus per se nullam videtur afferre voluptatem, nisi ratione tactus, quatenus nempe cibus vel potus attingit nervos, aut membranas quæ tactus instrumenta sunt. Concludimus ergo i. objectum temperantiæ esse: non animi; sed corporis voluptates. 2. Non omnis corporis voluptates sed quæ ex tactu & gustu percipiuntur. 3. principaliter hanc virtutem circa tactus, sed minus principaliter circa voluptatem gustus versari: hæc tamen limitatione additâ quòd ab hac sejungenda sunt illæ voluptates.

luptates tactus quæ honestæ sunt & liberales, ut sunt illæ quæ ex frictione & calfactione corporis percipiuntur, sanitatis aut roboris confirmandi gratiâ. Vide de hac questione *Danaum lib. 3. Eth. Chr. cap. 4. Iam quæramus alterius.*

QVÆSTIO II.

Quomodo dolores & fortitudinis & temperantiæ
objectum esse queant?

Docet Aristot. 3. Nicom. cap. 10. Dolores non tantum fortitudinis, sed & Temperantiæ objectum esse. Quæritur ergo qui illud stare possit? Respondemus cum Philosopho per distinctionem. Versatur fortitudo per se circa dolores, quatenus docet, quomodo viro forti dolores sint moderatè ferendi, neq; nimium fugiendi, ut propterea velit aliquid committere, quod sit contra honestatem. Temperantia vero & intemperantia solum per accidens versatur circa dolorem, quatenus nimirum absentia voluptatum homini intemperanti affert dolorem. Dolet enim se non posse frui voluptatibus, quæ res ei affert dolorem, Mag. in 3. Nic. cap. 11.

QVÆSTIO III.

An circa communes & proprias cupiditates homines eodem modo peccent?

Duplex in homine est cupiditas. Communis seu naturalis: Et propria seu ascititia. Naturalis cupiditas est appetitio alimenti & rei venereæ à natura nobis insita, cum propter individui, tum speciei conservationem. Propria cupiditas est appetitio quæ vel ex naturæ instinctu, vel instituto voluntario, aut ex peculiari quodam affectu, aut ex quadam opinione & persuasione existit. Et sic tot ferè peculiæ sunt cupiditates, quot ferè sunt homines: Vnde Cic. l. 1. *finibus ait*: Talium cupiditatum neq; modum neq; finem reperiri: dum enim una expletur, subinde alia ex alia existit. Iam hîc in controversia est, num circa hæc cupiditates communes & proprias homines eodem modo peccent? ubi negativæ cum Philosopho 3. Nic. c. 11. & nos subscribimus. Circa cõmunes e. cupiditates. 1. pauci 2. uno tantum modo peccant nempe secundum excessum, cum enim naturalis cupiditatis sit tantum impletio defectus: idcirco illi qui plus cibi ac potus assumunt
C quam

quam opus est, naturam vincunt, & calorem naturalem extinguunt non secus
ac si quis candela nimium savi vel cera vel olei affundat. Unde etiam γασσι-
μοσγοι, heluones, lurcones comedones &c. appellantur.

Circa proprias vero voluptates & plures peccant & pluribus
modis. 1. Quia expetunt voluptates non expetendas, vel quia earum usus
natura noxius est, vel quia odio & poenâ dignae sunt. 2. Quia quantitatem ex-
cedunt & nimio modo voluptates expetunt. 3. Quia vulgi more & nullo ha-
bito vel sui vel rerum respectu quibusvis cupiditatibus se abripi patiuntur.
4. Non modo convenienti voluptates exposcunt, nec ea, qua par erat, ratione.
5. Quia cupiditates expetunt tempore & loco, quibus non decebat. Aristote-
les l. d.

QVÆSTIO IV.

An intemperantia sit turpius crimen
quàm timiditas?

Affirmamus cum Aristotele lib. 3. Nicom. cap. 12. Pri-
mo omne vitium quò magis voluntarium est, eò majorem repre-
hensionem incurrit. Spontanea enim si bona sunt merentur laudem: si ma-
la vituperationem. 3. Nic. c. 1. Atqui intemperantia magis est spontanea
quàm timiditas. Ratio quia intemperantia versatur circa voluptatem: ti-
miditas verò circa dolorem. Homines autem invitè videntur perferre dolorem,
voluptatibus autè non invitè indulgere. II. Ad quam virtutem homines
facilius assuefieri possunt, ejus contraria vitia majori etiam repre-
hensione sunt digna. Atqui ad temperantiam facilius homines possunt as-
suefieri, quam ad fortitudinem. Prius enim illud caret periculo & conjunctum
est magna cum utilitate: posterius autem maxime est periculosum & plerun-
que homines, antequam habitum fortitudinis consequantur, pereunt: sapius
contingit, ut qui sint fortissimi, citius occumbant, quàm alij: Nam optima
quæq; fere manibus rapiuntur avaris: Implentur numeris, deterio-
ra suis. Ergo. Arist. 3. Nicom. cap. 12.

QVÆSTIO V.

Vtrum heluo temperans sit habendus, qui febricitans à vino abstinet? Item is qui per naturam sibi
abstinet ab odoribus, etiam suavissimis
vel ab esu carniùm?

Re.

Respondemus neutros dici temperantes. 1. quia belluo febricitās, coactus id facit ex medici praescripto. 2. In alijs est *ἀδυναμία* seu imbecillitas naturae. Atqui temperantia est habitus: ubi nec *ἀδυναμία* nec coactio quicquam loci habet: Sic & sancti nostri patres Carthusiani, qui toto anno carnibus abstinent, piscibus victitantes, nihilo magis temperantes censendi sunt quam ipsi heluones. Ratio est: 1. quia habitus est actio libera neque implicat contradictionem. Atqui carniū commestio iam non est libera, ubi votum adest. 2. pisces pro cibo delicatissimo semper sunt habitus: ideoque & monachi isti omnium delicatissimi habentur. Est tamen verum aliquod a sarcophagias privilegium, quod cunicum incursionibus nemo Carthusianus vellicetur. Affirmat id temere Cardanus: videt non ineptè Scaliger Exerc. 246. f. 5.

QVÆSTIO VI.

Vtrum cupiditas 1. per se sit mala, 2. an nobis sit naturalis, utrum primi ejus impetus sint peccatum, et si plenus voluntatis assensus non accedat?

De distinctis distinctè respondemus. Et primo quidem concupiscentia per se non est mala, tum quia est actio naturalis hominis, tum quia ab ipso Deo homini est indita: fit autem mala dumtaxat per accidens, quatenus dirigitur in obiectum illicitum & prohibitum. Proinde quando dicitur in decimo precepto decalogi. Non concupisces. Item cum Paulus dicit Rom. 7. Se ignorasse concupiscentiam esse peccatum, nisi Lex dixisset, non Concupisces. Item cum Iacobus in sua Epistola c. 1. inquit, unumquemque à sua concupiscentia illectum ac inescatum tentari: ea inquam scriptura dicta non genere de qualibet concupiscentia, sed per Synecdochen generis sola de concupiscentia illicita & verita, quae scilicet pugnat cum caritate Dei & proximi intelligenda sunt, aliàs concupiscentia quando dirigitur in obiectum licitum, tantum abest, ut sit mala, ut etiam cum lege naturali & divina maxime consentiat.

Cupiditas consideratur 1. ut jam expositum est, secundum essentiam pro ut est potentia naturalis, quā appetimus cibum, potum &c. Et sic inest nobis à natura, 2. secundum suā exsuperantiā, pro ut est actus inordinatus, & sic nobis à natura non inest. Probamus 1. Quia nullum vitium est naturale, sed praeter naturam. 2. Naturalia sunt perpetua. Atqui concupiscentia vitium in altera vita homini non amplius est adhaerens. Dissentit Bellar. lib. 5. de statu peccati c. 5. ubi disertè asserit quod concupiscentia homini in puris naturalib. condito fuerit naturalis

A Bellarmino facit etiam Andradius, & reliqua ista Scholasticorum Doctorum colluvies. Verum ne fucum nobis faciant Monachi, respondemus eis, Naturale multifariam dici: sed præcipuas significationes hujus vocis esse hæcæ duas 1. Naturale significat vel id, quod essentiam rei constituit, vel quod ab hac essentia, tanquam proprium subjecti fluit. Et hoc significatu cupiditas inordinata homini neuti quam est naturalis, sed præternaturalis. 2. Naturale dicitur id, quod simul cum subjecto nascitur, ut cum nonnulli morbi dicuntur esse naturales. Atque hac significatione cupiditates inordinatas etiam nobis naturales esse non imus inficias. *Confer disput. 5. quest. Vbi de hac re plenius à nobis actum fuit.*

II. Assertio Papistarum est primos illos motus cupiditatum: qui sine ulla præcedente cogitatione aut voluntatis deliberatione hominem invadunt non esse peccatum, etiam Theologicè loquendo. Potissimum fundamentum, in quo causæ suæ præsidium collocant, test hoc Quia videlicet hi motus non sunt voluntarij. Quicquid autem non est voluntarium, illud nec peccati habet rationem.

Affirmativam nos tuemur ex his fundamentis: 1. Tota concupiscentia peccatum est, videlicet eo modo, quo dictum est. Ergo & ejus initium, sive primum punctum necessario erit peccatum. 2. Lex Dei accusat & damnat non tantum voluntarium istum concupiscendi actum, sed ipsam naturalem ad malum proclivitatem. E. aut verè peccata sunt, aut judicium Legis divinæ non est secundum veritatem, quod posterius vel cogitare nefas est. 3. Deus serio ab hominibus eiusmodi flagitat dona & facultates, quæ his defectibus & pravis inclinationibus è diametro opponuntur. Ergo Defectus illos & inclinationes tanquam peccata averfatur. 4. In multis scriptura locis hæc mala Spiritus Sanctus tanquam peccata accusat Genes. 6. p. 5. & 8. vers. 21. 5. Confirmat hanc nostram hanc affirmativam multiplex miseria, ipsaq; Mors, cui infantilis ætas obnoxia. Atqui peccati stipendium mors est Roman. 6. vers. 23. aded ut ubi mors, ibi & peccatum, & ubi non peccatum, ibi nec mors locum habere queat.

Proinde quod ad fundamentum illud Papisticum, negamus nullum involuntarium esse peccatum. 1. quia peccatum Originis verè peccatum est, etiamsi assensum voluntatis nostræ non includat. 2. motus isti non sunt prorsus involuntarij. 1. quia nostra voluntate eas attraximus. 2. quia voluntas, quæ est appetitus rationalis, semper est conjuncta cū appetitu sensitivo. Ita quidè, ut ipse appetitus sensitivus in homine proportionaliter respondeat voluntati.

tuntati. Sed hæc ad Scholas Theologorum pertinent: Sufficiat hic digitum intē-
disse. Vide magnum istū Chennitium p. 1. Ex. Concil. Trid. p. 88 & seq. Item part.
2. Loc Theol. in Expl. 9. & 10: præcept. p. 240. Confer Hunnium in quaest. in Gen.
c. 3. in illa questione: Si Eva ex Suggestione serpentis concepisset cupiditatem
edendi pomi vetiti, eam verò rursus demisset, ne in actum prorumperet: an pra-
va illa cupiditas nihilominus ei fraudi fuisset?

QVÆSTIO VII.

An in Republ. benè constituta lupanaria
toleranda?

Pro affirmativa fortè hæ rationes poterant afferri? 1. quia reme-
dium propriarum voluptatum in eo positum est, ut ad communes
voluptates transferantur. Atqui scortatio à communi appetitu pro-
venit: adulterium verò, incestus, stupra à proprio. Bene ergo pater
quidam cum filium suum amore insano nobilis matronæ correptum videret,
eumq; de vita periclitari animadverteret: summis ab eo precibus contendit, ut
priusquam ad illam accederet premiscuâ, venire in suburbia uteretur. Parsit
filius: & sic restincto aliquantulum libidinis incendio, vitæ suæ consuluit, omniq;
metu patrem liberavit. Val. l. 7. c. 3. Ita Crates Cynicus Philosophus
filium ephebum manu prehensum in Lupanar deduxit: Et lic tibi patrius tho-
rus esto, inquit, naturæ sufficiens, nemini molestus, planeq; Comi-
cus mæchi verò tragicos sortiuntur exitus, & cum brevissima volu-
ptata salutem suam commutant. Laërt. l. 6. c. 5. Quò facit apophtegma
Catonis apud Horatium in Epistolis ad quendam hominem clarum, cum exiret
fornice, dicentem: Maeste virtute esto &c. 2. Cum inter duo mala neu-
trum sit eligibile, alterum tamen altero minus grave videat-
ur communis scortatio inter omnes alias libidinum species
majori veniâ digna judicatur. Zyving. in lib. 3. Nicom c. 11. 3. Neminem
injuria afficit, qui cum meretrice miscetur. Si enim meretrix maneat
meretrix, iure civili non punitur, neq; coercetur, que cum meretrice concumbit.
4. Quo nomine Lex civilis Romanorum, attestante Danao, Lupanaria
non tollit, neque meretrices damnat, quas veluti usuras quoq; maioris
periculi vitandi gratiâ homines politici concedendas esse contendunt. Aut enim
lētus sæpe in honestorum virorum prædijs lupanaria exerceri in l. An-
cillar. Sed & pensiones. Ita & D. Augustinus ex suorum temporum moribus
scribit lib. 14. de Civit. Dei c. 8. Scorta quidem à civitate terrena licita
esse

esse, permittiq; adeo, ut vim illis inferri lex civilis veter, & in earum invitarum aedes quenquam irrumperere, quemadmodum *narrat & scribit A. Gellius lib. 4. Noct. Att. cap. 14. Quas Romanas leges lupanaria concedentes graviter reprehendit Salvianus Episcopus lib. 7. & Barbarorum Vandalorum legibus impuriore esse docet. Vide Danaum l. 2. Eth. Christ. c. 14. p. 212. 4. Quidam ex sanctis patribus teste Zwingero in 3. Nicom. c. 10. lupanaria concesserunt, ne videlicet incestis libidinibus omnes domus polluerentur. Longè enim melius & consultius ipsis videbatur, si una domus libidini prostitueretur, quàm si passim per omnes oppidis domos pervageretur.*

Quam in sententiam & Petrus Gregorius Tholozanus inquit: Dico lupanarium approbationem nunquam placuisse bonis viris etiam Ethnicis multò minus qui leges Dei colant. At aliquando tolerasse bonos, ad evitandum majus malum: non secus quàm videmus principes non probare auras, sed tamen aliquo modo permittere, frango ad certam summam usq; injecto, ne crudeliter ex arbitrio fœneratores in pauperes grassarentur, & ne, si omnino inhiherentur, avaritia crudelius illius mutuum denegaret. Sunt loca, in quibus tam corrupta est juventus, & mores ita impij, ut si meretrices publicæ omnino tollantur, futurum sit matronarum & nuptarum & virginum periclitari pudicitiam, libidine procacium, & quod nefandum est, etiam attentandum puerorum concubitum. Et proinde permittuntur sordes sordescentibus, & ut, qui in sordibus sunt, sordescant adhuc ne aliorum aut aliarum honestatem incendio libidinis violare attentent. lib. 14. de Repub. cap. 1. pag. 10. 52.

Pro negativa facimus nos thes. 65. & seq. quando omnem scortationem extremis castitatis accensimus. Neq; est, ut pro hac sententia, quæ & scripturis sacris & decretis Philosophorum satis validè communita est, hic multas colligamus cohortes. Rem omnem paucis complectimur, & rationibus in affirmativam sententiam allatis respondemus. 1. Ad evitandam scortationem matrimonium divinitus institutum est. Quilibet enim, inquit, Apostolus, habeat propriam uxorem ad vitandam scortationem. Vide plura remedia th. 69. 2. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona, Roman. 3. v. 8. 3. Qui cum meretrice miscetur, se ipsum lædit & dehonestat, ut ait Ausonius. Hinc Paulus scortationem nos fugere iuvat, inquit: Omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Quod Hieronymus sic exponit:
Fornic

Fornicatio non solam conscientiam fornicatoris, sed & corpus maculat, & cum meretrice unum corpus efficit, & peccat in corpore suo, dum templum Christi, facit esse templum meretricis. 4. Quotquot in Christo baptizati sumus, facti sumus Christi membra. Ergo non licebit ulli etiam magistratui concedere, ut membra Christi fiant membra meretricis. 5. *Quid Lex civilis Romanorum permiserit, & quid etiam nunc permittat & quam bene, in id non est nostrum inquirere: interim certum est eodem modo eademque de causa à Deo damnari, qui cum scorto coit, atque qui cum alia qualibet muliere* 1. Cor. 6. v. 16. Prover. 7. v. 10. & 8. v. 13. Eccles. 41. v. 29. & 9. v. 26. *Proinde Christianorum principum legibus & quicquid etiam dispureretur, tolli debent lupanaria, quod Romæ fecit Theod. Magnus. ut tradit Socrates l. 5. c. 18. Histor. Eccles. & id fieri disertè præcipit lex. Deut. 23 v. 17. 6 Patribus, si qui forte fuerunt, qui lupanaria toleranda esse duxerunt, aliorum patrum auctoritatem facile opponimus. Instar multorum sit nobis Augustinus, qui in l. de adult. conjugijs aperte pronunciat, concubitum cum meretrice esse damnatum. Item in questionibus in Deut. ait, Meretrices esse. & ad meretrices accedere divinitus prohibitum esse. Ita Salvianus laudat Vandalos & Gothos, quod vel contactum ipsum meretricum horrerent, & compellerent eos, si quæ essent in urbibus à se captis inventæ, ad maritalem thoram transferre. 7. Denique passim sunt obvia exempla, quæ horribiles poenias, non modò scortatoribus, sed & in scortationes consentientibus à Deo inflictas esse, clarissimè attestantur Basilienses, pio instituto per quadrimum fere lupanar publicum sensim abolescere permiserant, & meretrices omnes exegerant. Non multo post ad privatas libidines sedandas, quidam prostibulum novum priore illo & nobilius & amœnius erigere tentabant. Jamque rem eò deduxerant, multum licet reclamante Oecolampadio, ut publica domus ad D. Albanum huic muneri destinaretur, cum sereno cælo fulmen in vicinam turrim, in quo pulveris pyrici aliquot cadi repositi erant, decidit: illaque è fundamentis eversa lupanar quoque disiecit, anno Salv. 1526. ardente caniculâ. Quo portentoterritus Magistratus, & D. Pauli Consilium amplexus: Non esse faciendum malum, ut eveniat bonum, scortationem fovere destitit. Zwing. in Theat. vol. 9. l. 3. p. 2275. Vide hac de re gravissimè dissentientem Selnet. parte. 1. pag. 178.*

QVÆSTIO VIII.

An & quomodo Noah peccaverit, quod vino inebriatus, & disco opertus in tabernaculo jacuerit. Gen. 9. ?

Plerique

Plerique patres negant usum vini ante diluuium fuisse (*Videatur Chrysolomus hom. 29. in Gen. ubi hoc ipsum aliquot rationibus evincere conatur*) Idcirco statuunt Noachum ex imperitia tale quid commisisse, quod nempe nec vidisset ante, nec cognovisset vim vini. *Hinc Basilius in concione de jejuniis ita scribit.* Post diluuium vinum repertum est. Noë exemplum gerit sobrietatis, qui vini usum ignoravit. Nondum enim venerat in vitam mortaliam, nec in usu & consuetudine habebatur. Cum igitur neq; vidisset, neq; bibisset vinum, Noë ipsius nocumento læsus imprudenter cecidit. Theodoretus *vero q. 65. in Genesim ita sentit,* quod Noas ignoraverit non modo τὸ ποσόν, quantum sit bibendum, sed etiam τὸ ὅπῃ, quomodo sumendum vinum, quod nimirum aquâ diluendum: ac insuper, quod nihil novi passus sit, cum reiectis femoribus ita jacuit, cum multi secundum quietem ita jacere soleant: Quibus rationibus ille Noachum ab omni culpa absolvit.

No, hac de quæstione quid statuendum, certis includemus aphorismis.

I. Duplex est Ebrietas, 1. Alia est saturitatis & liberalitatis, de qua legere est *Gen. 43.* quod nempe fratres Iosephi biberint, & inebriati fuerint cū eo, & *Ioh. 2.* Cum inebriati fuerint. De qua phrasi Augustinus *quæst. 144. Super Gen. ait: Hoc verbum pro satietate poni solet in scripturis. Unde est illud Psal. 64. Visitasti terram & inebriasteam &c. 2.* Alia est temulentia & infania quæ in scripturis gravissimè damnatur. *Os. 4. Prov. 20. Syr. 19. Gal. 6.* Atqui hujus quidem posterioris ebrietatis Noah non potest argui: siquidem per hanc Spiritum sanctum excussisset, cum tamen evigilans retenti Spiritus Sancti documenta edat minimè dubia. Ex ejus enim afflatu, 1. Benedicit Sem. 2. Maledicit Chan. 3. Vaticinatur de vocatione gentium ad regnum Christi.

II. Interim hoc factum Noë nec ad concessam & licitam hilaritatem, de qua substantia, referri poterit. Cum enim hæc culpâ careat, sanè totius orthodoxæ Ecclesiæ vox damnanda foret, quæ in Noah lapsum agnoscit. Sic enim Augustinus: Quam primus mundus decipere non potuit, ebrietas fefellit. Hieron. in Epist. ad Occan. Noë ad unius horæ ebrietatē nudavit femora, quæ per sexcentos annos contexerat. *Clem. Alex. lib. 2. pedag. c. 2.* Noë indecora ebrietas scripta est, ut ebrietatem quam maximè vitemus, manifestam scriptisq; mandata lapsum imaginem habentes.

III. Pro-

& saluberrimo vini medicamine orbare voluisse. Non enim creavit Deus hominem ad tristitiam. Prov. 17. Eccles. 7. Syr. 30. 31. 38. Et tantum de hac questione. Videatur Lutherus in Genesi cap. 9. p. 127. edit. Witeb. Polycarpus Lyserus in Noacho ebrio pag. 336. & seq. Hunnius in questionibus in 9. cap. Gen. p. 208. & seq. Salomon Gesnerus, ex quo etiam nonnulla huc transcripsimus, in disp. 9. in 9. c. Gen. q. 10. & 11. p. 230. & seq. Pererius Iesuita in c. 9. Gen. v. 20.

QVÆSTIO IX.

Quid sentiendum de incestu Lothi cum filiabus?

Origenes quidem opinatus fuit incestum filiarum Lothi castiorem fuisse, quam gravidarum concubitum. Item in lib. 4. Contra Celsum in officijs, non in vitijs habendum cum Stoicis existimat. Et verba Irenæi l. 4. cap. 51. ita habent. Filiae Loth, secundum simplicitatem, & innocentiam putantes universos homines perisse quemadmodum Sodomitæ: & universe terra iracundiam supervenisse, dicebant: Potemus patrem nostrum vino & dormiamus cum eò & suscitemus de patre nostro semen. Quapropter & ipse excusabiles sunt, arbitantes se solas relictas cum patre suo, ad conservationem generis humani, & propter hoc circumveniebant patrem. Astipulatur ei Chrysost. homil. 44. in Genes. Item & Theodoretus q. 69. in Genes:

Econtra Augustinus censet peccasse tam Loth, propter ebrietatem, quam filias eius propter admissum cum patre incestum. Qua de re copiose disputat l. 22. contra Faustum à cap. 42. ad 46. Et aliàs laudatur Basilij & Anastasii sententia, quod Lothus fiat coniux suarum filiarum suus gener & socer, pater, maritus & avus, utrumque probro & dedecore leges naturæ afficiens.

Pro decisione notandum, ab utraq; parte in quartum & sextum Decalogi præceptum, atrociter fuisse peccatum: Veruntamen patrem innoxerens animi, senilem stupiditatem, lassitudinem corporis, solitudinem, somnum; filias vero falsam istam opinionem de totius generis humani interitu, excusare à tanto sed non à toto. Quamquam enim filiae sibi bonum imaginabantur finem, nimirum instaurationem generis humani: tamen nec inebriare debuissent patrem, nec id negotium maturare, nisi re omni penitus exploratâ, an scilicet genus humanum esset combustum, vel secus: Hoc interim à tanto (non autem à toto) illos excusat, quod id non fecerunt, ut suam explerent libidinem; sed ut genus humanum, quod nunc ad se & patrem solos redactum arbitrarentur, redintegrarent. Itaq; ex stulticia potius & stolidâ opinione in hoc scelus prolapse fuerunt puellæ, quam ex malitia. Proinde ad opinionem Origenis respondemus, 1. Eam esse contumeliâ in conjugalem ὀφθαλμοῦν ἐνοχου. 1. cor. 7. 2. Laudamus, quod aliàs patrem Noachum in parte inexcusabilem inveniri censet, in parte vero excusabilem, si quis dem arte non voluptate deceptus sit, quod rectè. Videatur Luth. c. 19. p. 261.

Hunnius

Hunnius in quaest. in gen. p. 373. Polycarpus Lyserus in 19. c. Gen. p. 382. & seq. Gesn. in c. 19. Gen. quaest. 4. Pererius in cap. 19. Gen. v. 35. & c.

QVÆSTIO X.

An choreæ ferendæ ?

Quæstio hæc non est de saltationibus illis religiosis, quales fuerunt Davidis, 2. Sam. 6. Mariæ Exod. 15. Iudithæ Iud. 15. & c. Sed de hisce, quæ nostro tempore conviviorum appendices esse solent. Hæc planè oppugnatum veniunt primores è gente Calvinistica, hisce freti catapultis. 1. Quia istiusmodi choreæ furibundi quodammodo & concitati in libidinem animi argumentum quoddam sunt. 2. Quia non instituuntur bono fine, sed libidinis augendæ prorit andeq; gratia: nempe ut sic saltantes simul esse, ut tangeri, colloqui, & reliqua obscenè facere possint. 3. Fiunt mixtim cõfuso sexu, cum à solis viris seorsim, & seorsim à matronis & puellis usurpari possent, si honesta recreationis ergo institueretur. 4. Dissolutas reddūt matronas & puellas, libidinis fometa subministrant tum ipsis saltantibus, tum spectantibus. 5. Non solū bonis moribus obsunt sed & quieti publicæ & ad certam vergunt perniciem. Nam ut saltatio nascitur ex vino, comotationibus, lascivia mentis: (Nemo enim ferè saltat sobrius, nisi forte insanit: neque in solitudine, neq; in convivio moderato atq; honesto. Intempestivi convivij comes est extrema saltatio. Cic. pro L. Muræna) sic relinquit post se stupra, cades, aliq; nefanda, quibus tranquillitas publica perturbatur. Ita Iohannes capite plectitur ob saltatriculam, de quo Eleganter Chrysostomus: saltationis libidinosæ precium factum est caput Iohannis. Quin imò exemplo Dina filie Iacobi confirmatur quanti sit ea res periculi. 6. Adducunt rōgidi hæc censors auctoritates patrum, suorum Theologorum, ut & magnorum, virorum. Chrysostomus saltationes nominat Diablicas, & alibi dicit Diabolum una saltare. Hom. 56. in Gen. & Hom. 48. Sic Augustinus graviter invehitur in corruptos clericorum mores, qui se choreis miscebant, & cum mulierculis saltabant: Melius inquit tota die defoderent, quam die Sabbathi saltarent. Discip. de tempore dicit, quemlibet saltum in chorea esse saltum ad profundum inferni. Guilelmus super Evang. Dom. Septuag. dicit: omnem motum petulantia esse saltum in profundum cloacæ. 2. August Marlor. super 14. Matt. Quicumq; habuerunt curā gravitatis, damnarunt saltationes. Calvinus supra 14. Matth. Vocat meretricie lascivie notas. Martyr sup. Iud. c. ult. vocat laqueos & scandala. 3. Sic Fridericus Imperator dicebat se male sebricitare, quam saltare. Aen. Sylvius. Sic Albertus Imperator dicitur venationem virilem iudicasse exercitationem: saltare autem muliebrem esse. Eo ipso etiam Gallos leves indicabat Alphonsus Siciliae Rex, quod & choreis indul-

gerent eò magis, quanto essent atate proveciores. Demosthenes comites Philippi Miced. in gr. 2. rissime reprehensurus saltatores eos vocat. Iulius caesar Scaliger dixisse fertur, se non vidisse maiores ineptiae in orbe, quam saltationes. Ludovicus Vives in institut. foeminae Christianae, dicit peregrinos aliquando in has oras venisse, & ex longinquo saltantes vidisse, ita tamen, ut non audirent Musicam, qui putarunt nostros homines peculiari quodam genere furoris correptos esse. Videatur Aret. in probl. fol. 508. Danaus in Ethica. Christ. l. 2. cap. 14. pag. 222. Gual. sup. 6. Mar. fol. 75. Iohan Piscator in 11. Matt. p. 341. Stuckius lib. 3. antiquit. conviv. lib. 3. pag. 401. & seq.

Econtra pro saltationibus facere videtur 1. Quia Scriptura ipsa meminit quidem saltationum; sed tamen eas nusquam prohibet. Eccles. 3. v. 4. Tempus est lugendi & saltandi tempus. Matth. 11. v. 17. Cecinimus vobis tibiis, & non saltastis: cecinimus vobis lugubria & non planxistis &c. 2. Favent sententiae huic etiam non infimi e plebe viri. Brentius super Matt. 13. p. 528. Fides & charitas Christiani hominis saltando non deperduntur: etiam pueri sine ulla reprehensione, aut castitatis periculo saltant. Lutherus Tom. 4. Ien. pag. 133. Das man von Tansen saget / es bringe viel reißung zu Sünden / ist war / wenn es vber die Masse vnd zucht fehret. Aber es kan auch einer woll mit einer bulen / die weder schmuck noch schöne hat / denn die liebe ist blind / felle so schier auff einen Kuhdreck / als auff ein Lilien blat. Drumb weil Tansen auch der Welt brauch ist / des Jungen Volcks / das zur Ehe greiffet / So es auch züchtig / ohn schambarer Weise / Worten oder geberde / nur zur freude geschicht / ist nicht zu verdammen. Das hat auch Gott damit angezeigt / das ers also lest schreiben / das nicht die hoffertigen Heiligen so bald Sünde draus machen / Wenn mans nur nicht in Mißbrauch bringet. Item Tom. 4. p. 281. dicit choreas & saltationes esse Dei donum &c. Eryc. Putean. l. Conv. serm. fol. 50. Quamvis multum mali ex choreis oritur, & habeant non admodum obscura pericula: tamen per se non sunt impia, & ab honestis honeste fieri possunt. Vide & Casum l. 5. sphaera Civit cap. 8. q. 2. Pro decisione notandum culices colare eos, qui in honesta societate saltationes etiam lascivas etiam peccatum prohibent. Est enim saltatio perinde ut usurpas: si malum in finem, mala: si corporis causa, bona est & suo tempore instituenda. Oslander super cap. 6. Marci: Saltationes seu choreae per se non sunt peccatum fiant honesto loco, & si honesti & verecundi sunt homines, qui choreas ducunt: impiis verè & improbis hominibus nihil est purum: quia eorum mens mala & impura est. Videatur Hunnius sup. 11. cap. Matthaei. Sed tantum etiam de hac questione: ubi & subsistimus.

F I N I S.

Fc 1249.
gn

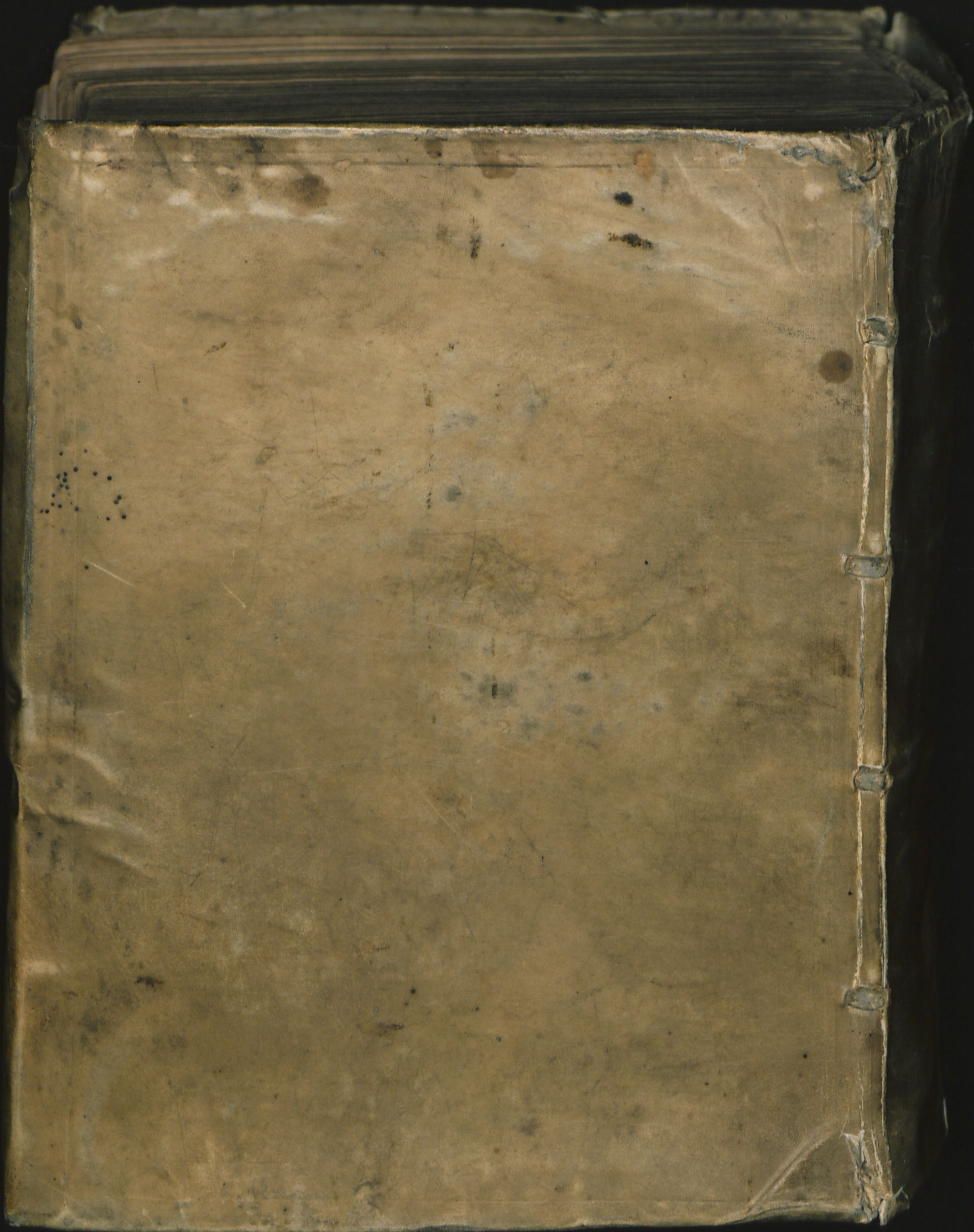
ULB Halle 3
003 422 747

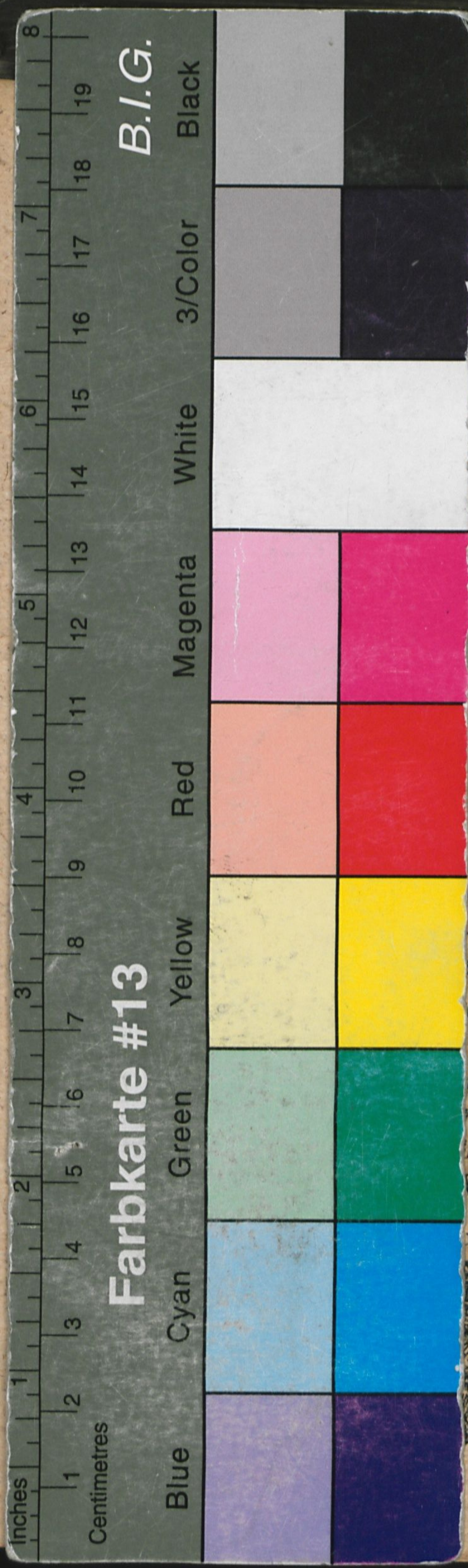

Bitte noch kein
Sammelbd. verwenden
nach Ausleihe
an Retro-Ecke
OK
Zurück!

VD 17

...TATIO VIII.
...TIONVM ETHICARVM
De
TEMPERANTIA
...DA VIRTUTE
...MORALI.

...i tertij Ethicorum Nicoma-
...iorum deprompta

Quam

...VCENE ET DOCENE

Academia VVitebergensi

...P R Æ S I D E

...CO VELSTENIO PHI-

...ralis Professore publico, de-
...dendam suscipiet

...PHANI HILDESHEIMVS SAXO.

...nij horis locoq, consuetis.

ad Q. Frat. Epist. 1.

*...m eximium, aut tam expetendum, quam
...atricem animi, Temperantiam: non la-
...sse abditam: sed in luce esse positam.*

VITEBERGÆ,

...allerianis Anno 1607.

